

Biskup Pavol, sluha sluhov Božích, spolu s otcami posvätného koncilu na večnú pamäť

APOSTOLICAM ACTUOSITATEM

DEKRÉT O APOŠTOLÁTE LAIKOV

ÚVOD

1. Posvätný cirkevný snem v snahe zintenzívniť APOŠTOLSKÚ ČINNOSŤ Božieho ľudu¹ obracia sa so živou starostlivosťou na veriacich laikov, o ktorých vlastnej a nevyhnutnej účasti na poslaní Cirkvi sa už zmienil na iných miestach². Lebo apoštolská činnosť laikov, ktorá vyplýva priamo z ich kresťanského povolania, nesmie v Cirkvi nikdy chýbať. Samo Sväté písmo (porov. Sk 11, 19 - 21; 18, 26; Rim 16, 1 - 16; Flp 4, 3) podáva hojné dôkazy o tom, aká spontánna a plodná bola táto činnosť v prvotnej Cirkvi³.

Naše časy požadujú od laikov nemenšiu horlivosť, ba viac, súčasné okolnosti si vyžadujú, aby ich apoštolská činnosť bola ešte intenzívnejšia a rozsiahlejšia. Veď neprestajný rast obyvateľstva, vedecko-technický pokrok, užšie vzťahy medzi ľuďmi nielenže mimoriadne rozšírili pole apoštolskej činnosti laikov - z veľkej časti prístupné jedine im -, ale vyvolali aj nové problémy, ktoré si žiadajú ich bedlivú pozornosť a horlivosť. Tento apoštolát sa stáva o to naliehavejším preto, lebo autonómia mnohých oblastí ľudského života, oprávnené, veľmi vzrastá, pričom sa však niekedy vzdáva od etického a náboženského poriadku, čo je vážnym nebezpečenstvom pre kresťanský život. Okrem toho v mnohých krajinách, kde je nedostatok kňazov, alebo - ako sa to dakedy stáva - sú pozbavení potrebnej slobody účinkovania, Cirkev by sotva mohla byť prítomná a činná bez zapojenia sa laikov.

Znakom tejto mnohorakej a naliehavej potreby je očividné pôsobenie Ducha Svätého, ktorý dnes prebúdza v laikoch vzrastajúce vedomie zodpovednosti a všade ich podnecuje dať sa do služieb Krista a Cirkvi.

V tomto dekréte chce koncil vysvetliť podstatu, povahu a rozmanitosť apoštolskej činnosti laikov, stanoviť jej základné zásady a dať pastoračné smernice, aby bola čo najúčinnějšía. To všetko má slúžiť ako norma pri revidovaní cirkevného práva, pokiaľ ide o apoštolát laikov.

PRVÁ KAPITOLA

POVOLANIE LAIKOV NA APOŠTOLÁT

Účasť laikov na poslaní Cirkvi

2. Cirkev sa zrodila na to, aby šírením Kristovho kráľovstva po celej zemi na slávu Boha Otca urobila všetkých ľudí účastníkmi spásonosného vykúpenia⁴ a prostredníctvom nich účinne viedla celý svet ku Kristovi. Každá činnosť Kristovho tajomného tela zameraná na tento cieľ sa volá apoštolát, ktorý Cirkev uskutočňuje pomocou všetkých svojich členov, i keď rozličným spôsobom. Lebo kresťanské povolanie je svojou povahou aj povolaním na

apoštolát. Ako v živom ústrojenstve sa ani jeden úd nespráva čisto pasívne, ale má účasť na živote a spolu s inými na činnosti celého organizmu, tak aj v Kristovom tele, to jest v Cirkvi: „celé telo... podľa činnosti primeranej každej časti, rastie a buduje sa v láske“ (Ef 4, 16). Ba v tomto tele jednotlivé údy sú natolko zviazané a pospájané (porov. Ef 4, 16), že by bolo treba označiť za neužitočný pre Cirkev i pre seba úd, ktorý by primerane neprispieval k rastu celého organizmu.

V Cirkvi jestvuje rozličnosť služieb, ale jednota poslania. Apoštolí a ich nástupcovia dostali od Krista poverenie učiť, posväcovať a viesť v jeho mene a jeho mocou. Ale i laici majú svoj podiel na poslaní všetkého Božieho ľudu v Cirkvi a vo svete, pretože sú účastní na Kristovom kňazskom, prorockom a kráľovskom úrade⁵. Apoštolát skutočne vykonávajú ohlasovaním evanjelia, posväcovaním ľudí a úsilím, aby sa časný poriadok naplnil a zdokonalil duchom evanjelia, takže ich účinkovanie v tomto poriadku vydáva presvedčivé svedectvo o Kristovi a slúži na spásu ľuďom. Keďže však k laickému stavu patrí žiť vo svete a uprostred svetských záležitostí, laici majú od Boha povolanie, aby zapálení kresťanským duchom, na spôsob kvasu uskutočňovali vo svete svoj apoštolát.

Základy apoštolátu laikov

3. Laici majú povinnosť a právo apoštolovať práve pre svoje spojenie s Kristom ako Hlavou. Krstom boli totiž včlenení do Kristovho tajomného tela a birmovaním posilnení mocou Ducha Svätého, čím ich sám Pán určil na apoštolskú činnosť. Sú zasvätení, aby tvorili kráľovské kňazstvo a svätý národ (porov. 1 Pt 2, 9), aby všetkou svojou činnosťou prinášali duchovné obety a všade na svete vydávali svedectvo o Kristovi. Sviatosťami, najmä Eucharistiou, sa im dáva a živí ich láska, ktorá je akoby dušou celého apoštolátu⁶.

Apoštolát sa uskutočňuje vo viere, v nádeji a láske, ktoré Duch Svätý rozlieva v srdciach všetkých členov Cirkvi. Ba prikázanie lásky - Pánovo najväčšie prikázanie - podnecuje všetkých veriacich, aby sa pričínili o väčšiu Božiu slávu približovaním jeho kráľovstva a o večnú spásu všetkých ľudí, aby poznali jediného pravého Boha a toho, ktorého poslal, Ježiša Krista (porov. Jn 17, 3).

Všetci veriaci kresťania majú teda vznešenú povinnosť pracovať na tom, aby všetci ľudia na celom svete poznali a prijali božské poslanie spásy.

Na vykonávanie tohto apoštolátu Duch Svätý, ktorý posväcuje Boží ľud kňazským účinkovaním a sviatosťami, udeľuje veriacim osobitné dary (porov. 1 Kor 12, 7), „každému, ako chce“ (1 Kor 12, 11), aby aj oni - „podľa toho, kto aký dar dostal“ - navzájom si ňou pomáhali „ako dobrí správcovia mnohotvárnej Božej milosti“ (1 Pt 4, 10), na zveladenie celého tela v láske (porov. Ef 4, 16). Prijatím týchto chariziem, i tých najmenších, pre každého veriaceho vzniká právo a povinnosť uplatňovať ich v Cirkvi a vo svete na osoh ľudí a povznesenie Cirkvi v slobode Ducha Svätého, ktorý „veje, kam chce“ (Jn 3, 8), a zároveň v spoločenstve s bratmi v Kristu, najmä s vlastnými pastiermi, ktorí majú úlohu posudzovať pravosť a správne používanie ich chariziem, no nie aby uhášali Ducha, ale aby všetko skúmali a držali sa toho, čo je dobré (porov. 1 Sol 5, 12, 19, 21)⁷.

Spiritualita laika zameraná na apoštolát

4. Keďže Kristus, ktorého poslal Otec, je prameňom a počiatkom celého apoštolátu Cirkvi, je zrejmé, že plodnosť apoštolátu laikov závisí od ich životného spojenia s Kristom, ako to on sám hovorí: „Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia; lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť“ (Jn 15, 5). Tento život dôverného spojenia s Kristom sa udržiava v Cirkvi duchovnými prostriedkami, ktoré sú spoločné všetkým veriacim, najmä činnou účasťou na posvätnej liturgii⁸. Tieto prostriedky majú laici používať tak, aby pri riadnom plnení svetských povinností v bežných podmienkach života nestrácali svoje životné spojenie s Kristom, lež aby ho trvalo prehľbovali podľa Božej vôle. Po tejto ceste majú laici napredovať k svätosti s odhodlaným a radostným duchom, usilujúc sa múdro a trpezlivo prekonávať prekážky⁹. Ani starosť o rodinu, ani iné svetské povinnosti nemajú byť vylúčené z ich spôsobu duchovného života, ako hovorí apoštol Pavol: „... čokoľvek hovoríte alebo konáte, všetko robte v mene Pána Ježiša a skrze neho vzdávajte vďaky Bohu Otcovi“ (Kol 3, 17).

Takýto život si vyžaduje stále uplatňovanie viery, nádeje a lásky.

Jedine vo svetle viery a rozjímaním o Božom slove možno vždy a všade spoznávať Boha, v ktorom „žijeme, hýbeme sa a sme“ (Sk 17, 28), v každej udalosti hľadať jeho vôľu, vidieť Krista vo všetkých ľuďoch, blízkych i vzdialených, a správne zmýšľať o pravom zmysle a hodnote pozemských skutočností a o ich vzťahu k poslednému cieľu človeka.

Tí, ktorí majú takú vieru, žijú v nádeji na zjavenie Božích synov, nezabúdajúc na Pánov kríž a vzkriesenie.

Putujúc týmto životom, ukrytí s Kristom v Bohu a vymanení z otroctva bohatstiev, usilujú sa o dobrá, ktoré zostávajú naveky, a pritom sa veľkodušne celkom venujú šíreniu Božieho kráľovstva i zvelaďovaniu a zdokonaleniu časného poriadku kresťanským duchom. V protivenstvách tohto života nachádzajú posilu v nádeji, presvedčení, „že utrpenia tohto času nie sú hodny porovnávania s budúcou slávou, ktorá sa na nás má zjaviť“ (Rim 8, 18).

Podnecovaní láskou, ktorá je z Boha, robia dobre všetkým, ale najmä „členom rodiny veriacich“ (Gal 6, 10), odmietajú „všetku zlobu a každú lešť, pokrytectvo, závisť a každé ohováranie“ (1 Pt 2, 1) a tak privádzajú ľudí ku Kristovi. A Božia láska, „rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého, ktorého sme dostali“ (Rim 5, 5), robí laikov schopnými naozaj prejavovať ducha blahoslavenstiev vo svojom živote. Nasledujú chudobného Ježiša, nedajú sa zroniť nedostatkom pozemských majetkov a v dostatku nie sú namyslení. Podľa vzoru poníženého Krista nie sú márnomyseľní (porov. Gal 5, 26), lež usilujú sa páčiť viac Bohu než ľuďom; vždy ochotní všetko opustiť pre Krista (porov. Lk 14, 26) a trpieť prenasledovanie pre spravodlivosť (porov. Mt 5, 10), pamätajúc na Pánove slová: „Kto chce ísť za mnou, nech zaprie sám seba, vezme svoj kríž a nasleduje ma“ (Mt 16, 24). Udržiavajú medzi sebou kresťanské priateľstvo, navzájom si pomáhajú v akejkoľvek potrebe.

Tento duchovný život laikov má nadobudnúť osobitné charakteristické vlastnosti v manželskom stave a v rodine, v celibáte alebo vo vdovstve, v chorobe, v zamestnaní a spoločenskej činnosti. Preto nech laici neprestajne zdokonaľujú schopnosti a vlohy, ktorých sa im dostalo v súlade s týmito podmienkami, a nech uplatňujú dary, ktoré majú od Ducha Svätého.

Okrem toho laici, ktorí, verní svojmu povolaniu, vstúpili do niektorej Cirkvou schválenej spoločnosti alebo inštitútu, nech sa snažia úprimne si osvojiť pre ňu charakteristický spôsob duchovného života.

Nech pripisujú veľký význam odbornej pripravenosti, zmyslu pre rodinný a občiansky život, ako aj čnostiam, ktoré napomáhajú spoločenské vzťahy, teda bezúhonnosti, duchu spravodlivosti, úprimnosti, ľudskosti a pevnosti charakteru, bez ktorých niet ozajstného kresťanského života.

Dokonalým vzorom tohto duchovného a apoštolského života je Preblahoslavená Panna Mária, Kráľovná apoštolov. Kým žila tu na zemi tak ako všetci ostatní životom plným rodinných starostí a práce, bola vždy veľmi úzko spojená so svojim Synom a celkom osobitným spôsobom spolupracovala na diele Spasiteľa. A teraz, nanebovzatá, „stará sa s materinskou láskou o bratov svojho Syna, ktorí ešte putujú a nachádzajú sa v rozličných nebezpečenstvách a úzkostiach, kým sa nedostanú do blaženej vlasti“¹⁰. Nech si ju všetci čo najvrúcnejšie uctievaajú a zveria jej materinskej starostlivosti svoj život i apoštolát.

DRUHÁ KAPITOLA

CIELE APOŠTOLÁTU LAIKOV

Úvod

5. Kristovo vykupiteľské dielo, hoci má samo osebe za cieľ spásu ľudí, predsa zahŕňa aj obnovu celého časného poriadku. Preto poslaním Cirkvi je nielen prinášať ľuďom Kristovu blahozvešť a milosť, ale aj preniknúť a zdokonaľiť časný poriadok duchom evanjelia. Keď teda laici plnia toto poslanie Cirkvi, vykonávajú svoju apoštolskú činnosť v Cirkvi i vo svete tak v poriadku duchovnom, ako aj časnom. A hoci sa tieto dva poriadky rozlišujú, v jedinom Božom pláne sú tak spojené, že sám Boh chce zjednotiť v Kristovi celý svet a pretvoriť ho na nové stvorenie, počiatočným spôsobom tu na zemi a dokonalým spôsobom v posledný deň. Laik, ktorý je zároveň veriacim i občanom, má sa dať v jednom i druhom poriadku neprestajne viesť jedine svojím kresťanským svedomím.

Apoštolát evanjelizovania a posväcovania

6. Poslaním Cirkvi je spásu ľudí, ktorá sa dosahuje vierou v Krista a jeho milosťou. Preto apoštolát Cirkvi a všetkých jej členov je zameraný predovšetkým na to, aby slovom i skutkom sprístupnil Kristovu blahozvešť svetu a sprostredkoval mu Kristovu milosť. To sa uskutočňuje najmä službou slova a vysluhovaním sviatostí. Táto služba sa osobitným spôsobom zveruje kňazom, avšak dôležitý podiel pritom majú mať aj laici, aby boli „spolupracovníkmi pravdy“ (3 Jn 8). Zvlášť na tomto poli sa apoštolát laikov a pastoračná činnosť navzájom dopĺňajú.

Laikom sa naskytujú nescíselné príležitosti vykonávať apoštolát ohlasovania evanjelia a posväcovania. Už samo svedectvo kresťanského života a dobré skutky konané v nadprirodzenom duchu majú silu priťahovať ľudí k viere a k Bohu, veď i Pán hovorí: „Nech

tak svieti vaše svetlo pred ľuďmi, aby videli vaše dobré skutky a oslavovali vášho Otca, ktorý je na nebesiach“ (Mt 5, 16).

Lenže tento apoštolát sa neobmedzuje iba na svedectvo života. Pravý apoštol hľadá príležitosť ohlasovať Krista aj slovami tak neveriacim, aby ich priviedol k viere, ako aj veriacim, aby ich poučil, utvrdil a povzbudil do horlivejšieho života; lebo „Kristova láska nás ženie“ (2 Kor 5, 14) a v srdciach všetkých majú sa ozývať slová apoštola Pavla: „Beda mi, keby som evanjelium nehlásal“ (1 Kor 9, 16)¹¹.

Keďže však v našich časoch vznikajú nové problémy a šíria sa veľmi nebezpečné bludy, ktoré sa snažia od základov vyvrátiť náboženstvo, mravný poriadok a samu ľudskú spoločnosť, tento posvätný cirkevný snem naliehavo vyzýva laikov, aby každý podľa svojho nadania a vzdelania, v súlade s úmyslami Cirkvi a so zvýšenou svedomitosťou plnil svoju úlohu vysvetľovať, brániť a správne uplatňovať kresťanské zásady na súčasné problémy.

Dať časnému poriadku kresťanského ducha

7. Čo sa týka sveta, Boh chce, aby ľudia v duchu svornosti zavádzali do časných vecí poriadok a ustavične ho zdokonaľovali.

Všetky zložky časného poriadku, teda hodnoty života a rodiny, kultúra, hospodárstvo, umenie, povolania, ustanovizne politických spoločenstiev, medzinárodné vzťahy atď., ako aj ich rozvoj a pokrok, nielenže pomáhajú človeku dosiahnuť posledný cieľ, ale majú aj svoju vlastnú, Bohom danú hodnotu tak samy osebe, aj ako čiastky celkového časného poriadku: „A Boh videl všetko, čo urobil, a hľa, bolo to veľmi dobré“ (Gn 1, 31). Táto ich prirodzená dobrota nadobúda zvláštnu hodnotu vo vzťahu k ľudskej osobe, na ktorej službu boli stvorené. Napokon sa zapáčilo Bohu zjednotiť všetko prirodzené i nadprirodzené v Ježišovi Kristovi, aby on sám mal „vo všetkom prvenstvo“ (Kol 1, 18). A toto určenie nielenže nepozbavuje časný poriadok vlastnej autonómie, jeho vlastného cieľa, vlastných zákonov a prostriedkov, ani jeho významu pre dobro človeka, ale dodáva mu väčšiu účinnosť a dôležitosť a zároveň ho prispôsobuje celkovému poslaniu človeka na zemi.

Užívanie časných vecí sa v priebehu dejín poškrvnilo vážnymi nerestami, pretože ľudia následkom dedičného hriechu často upadli do mnohých omylov, čo sa týka pravého Boha, ľudskej prirodzenosti a základov mravného zákona. To zavinilo úpadok ľudských mravov a ustanovizní a neraz zneváženie samej osoby. Aj v našich časoch je nemálo takých, čo vkladajú prehnanú nádej do prírodovedného a technického pokroku a pritom upadajú do istého druhu modloslužobníctva časných vecí a stávajú sa skôr ich otrokmi než pánmi.

Úlohou celej Cirkvi je usilovať sa o to, aby sa ľudia stali schopnými správne budovať časný poriadok a usmerniť ho skrze Krista k Bohu. Úlohou duchovných pastierov je vyjadriť jasné zásady o ciele stvorenia i využívaní sveta a poskytovať mravnú a duchovnú pomoc, aby sa časný poriadok obnovil v Kristovi.

Laici majú vziať na seba budovanie časného poriadku ako svoju vlastnú úlohu a vyvíjať v tomto poriadku priamu a konkrétnu činnosť vo svetle evanjelia, podľa úmyslov Cirkvi a s kresťanskou láskou. Ako občania majú spolupracovať s ostatnými občanmi, každý vo svojom odbore a na vlastnú zodpovednosť; všade a vo všetkom majú hľadať spravodlivosť Božieho

kráľovstva. Časný poriadok sa má budovať tak, aby sa pri plnom rešpektovaní jemu vlastných zákonov zhodoval s vyššími zásadami kresťanského života a prispôboval sa rozmanitým miestnym, časovým a národným podmienkam. Medzi aktivitami takéhoto apoštolátu vyniká najmä kresťanská sociálna činnosť. Posvätný cirkevný snem si želá, aby sa dnes táto činnosť rozšírila na celú oblasť časného poriadku aj na pole kultúry¹².

Charitatívna činnosť

8. Každá apoštolská činnosť má mať svoj pôvod a svoju silu v láske. No niektoré diela majú svojou povahou schopnosť byť priam živým výrazom lásky. A Kristus Pán chcel, aby práve ony boli znakmi jeho mesiášskeho poslania (porov. Mt 11, 4 - 5).

Najväčšie prikázanie v Zákone je milovať Boha z celého srdca a svojho blížneho ako seba samého (porov. Mt 22, 37 - 40). Toto prikázanie lásky k blížnemu si Kristus osvojil a obohatil ho o nový zmysel tým, že on sám chce byť vedno s bratmi spoločným predmetom lásky, keď vyhlásil: „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili“ (Mt 25, 40). Kristus totiž tým, že prijal ľudskú prirodzenosť, určitou nadprirodzenou solidaritou vstúpil do rodinného zväzku s celým ľudstvom a za znak svojich učeníkov ustanovil lásku týmito slovami: „Podľa toho spoznajú všetci, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať“ (Jn 13, 35).

Avšak ako svätá Cirkev vo svojich začiatkoch spájala eucharistickú večeru s agapé - hodmi lásky, čím sa javila celá zjednotená zväzkom lásky okolo Krista, tak v každom čase bola láska jej poznávacím znakom. A hoci sa teší z podujatí iných, dobročinnú lásku si privlastňuje ako svoju povinnosť a neodňateľné právo. Cirkev má teda v nevšednej úcte milosrdenstvo voči chudobným a chorým, ako aj charitatívne a svojpomocné diela na úľavu ľudských potrieb každého druhu¹³.

Dnes, keď sa komunikačné prostriedky stali pohotovejšími, vzdialenosti medzi ľuďmi sa vo veľkej miere prekonali a z obyvateľov celého sveta sa utvorila akoby jedna rodina, tieto skutky a diela nadobudli omnoho naliehavejši a všeobecnejší ráz. Charitatívna činnosť dnes už môže a má zahrnúť naozaj všetkých ľudí a všetky ich potreby. Všade, kde chýba pokrm, nápoj, šatstvo, príbytok, lieky, práca, vzdelanie, prostriedky potrebné na skutočne ľudský život, kde niekoho sužujú protivenstvá alebo choroby, kde niekto trpí vo vyhnanstve alebo vo väzení, tam má kresťanská láska hľadať a nájsť trpiacich, má im s obetavou starostlivosťou prinášať útechu a poskytovaním pomoci úľavu. Táto povinnosť sa ukladá predovšetkým jednotlivcom a národom žijúcim v hojnosti¹⁴.

Aby táto charitatívna činnosť bola naozaj bezúhonná a tak sa aj prejavovala, treba vidieť v blížnom Boží obraz, na ktorý je stvorený, a Krista Pána, lebo v skutočnosti jemu sa venuje to, čo sa dáva biednemu. Nech sa s tým najväčším jemnocitom berie ohľad na slobodu a ľudskú dôstojnosť toho, kto prijíma pomoc. Čistota úmyslu nech sa nepoškvrní nijakou ziskuchtivosťou ani snahou ovládať iných¹⁵. Najprv treba zadosťučiniť požiadavkám spravodlivosti, aby sa nedávalo ako dar z lásky to, čo sa má povinne dať už z dôvodu spravodlivosti. Nech sa odstránia nielen následky, ale aj príčiny nedostatkov. Pomoc nech sa organizuje takým spôsobom, aby sa tí, ktorí ju prijímajú, postupne oslobodili spod závislosti

od iných a stali sa sebestačnými.

Nech si teda laici vysoko vážia a nech zo všetkých síl podporujú súkromné i verejné, ako aj medzinárodné charitatívne diela a podujatia sociálnej pomoci, ktoré účinne pomáhajú jednotlivcom i národom v núdzi. A nech v tom spolupracujú so všetkými ľuďmi dobrej vôle¹⁶.

TRETIA KAPITOLA

ROZLIČNÉ OBLASTI APOŠTOLSKEJ ČINNOSTI

Úvod

9. Laici vykonávajú svoj mnohostranný apoštolát v Cirkvi i vo svete. V jednej i druhej sfére sa im otvárajú rozmanité oblasti apoštolskej činnosti, z ktorých tu spomenieme najdôležitejšie; sú to cirkevné spoločenstvá, rodina, mládež, sociálna oblasť, národný a medzinárodný poriadok. Keďže však v našich časoch majú ženy čoraz aktívnejší podiel na celom spoločenskom živote, je veľmi dôležité, aby mali širšiu účasť aj v rozličných oblastiach apoštolskej činnosti Cirkvi.

Cirkevné spoločenstvá

10. Keďže laici majú účasť na Kristovom kňazskom, prorockom a kráľovskom poslaní, majú aktívny podiel na živote a činnosti Cirkvi. V rámci cirkevných spoločenstiev je ich činnosť natolko potrebná, že bez nej by ani apoštolát duchovných pastierov zväčša nemohol dosiahnuť plnú účinnosť. Veď laici, ktorí majú naozaj apoštolského ducha, podľa vzoru tých mužov a žien, ktorí pomáhali Pavlovi pri šírení evanjelia (porov. Sk 18, 18 - 26; Rim 16, 3), dopĺňajú to, čo chýba ich bratom, a sú na posilnenie ducha tak duchovným pastierom, ako aj ostatnému veriacemu ľudu (porov. 1 Kor 16, 17 - 18). Živení aktívnou účasťou na liturgickom živote svojho spoločenstva, starostlivo sa zúčastňujú i na jeho apoštolských podujatiach. Privádzajú do Cirkvi ľudí, ktorí sú azda od nej vzdialení. Obetavo spolupracujú na hlásaní Božieho slova, najmä vyučovaním katechizmu. Poskytnutím svojich skúseností sa pričiňujú o väčšiu účinnosť pastoračnej činnosti, ako aj o správu cirkevného majetku.

Farnosť je skvelým vzorom komunitného apoštolátu, lebo spája všetky ľudské rozmanitosti, ktoré sa v nej nachádzajú, a začleňuje ich do univerzálnosti Cirkvi¹⁷. Nech si laici zvyknú pracovať vo farnosti v dôvernej jednote so svojimi kňazmi¹⁸. Nech predkladajú cirkevnému spoločenstvu vlastné i svetové problémy a otázky týkajúce sa spásy ľudí, aby ich spoločne skúmali a riešili. Podľa svojich možností nech napomáhajú každé apoštolské a misijné podujatie svojej cirkevnej rodiny.

Nech v sebe vytrvalo pestujú porozumenie pre diecézu, ktorej je farnosť akoby bunkou. Nech sú vždy ochotní na výzvu svojho dušpastiera zapojiť svoje sily aj do diecéznych podujatí. A aby vychádzali v ústrety potrebám miest i vidieka¹⁹, nech neobmedzia svoju spoluprácu len na farnosť alebo diecézu, ale nech sa ju snažia rozšíriť aj na medzifarskú, medzidiecéznu, celonárodnú i medzinárodnú oblasť, a to tým viac, že neprestajne rastúca migrácia obyvateľstva, rozvoj vzájomných stykov a ľahkosť komunikácie už nedovoľujú

žiadnej časti obyvateľstva, aby zostala uzavretá sama do seba. Nech teda dbajú na potreby Božieho ľudu, rozídeného po celom svete. Nech prijímú za svoje najmä misijné diela a nech im poskytujú materiálnu, ba aj osobnú pomoc. Veď povinnosť a česť pre kresťanov vrátiť Bohu čiastku dobier, ktoré od neho dostali.

Rodina

11. Keďže Pôvodca všetkého ustanovil manželský zväzok za počiatok a základ ľudskej spoločnosti a svojou milosťou urobil z neho veľkú sviatosť so zreteľom na Krista a Cirkev (porov. Ef 5, 32), apoštolát manželov a rodín má zvlášť veľký význam pre Cirkev i pre občiansku spoločnosť.

Kresťanskí manželia sú si navzájom, pre svoje deti aj pre ostatných členov rodiny spolupracovníkmi milosti a svedkami viery. Sú prvými vierozvestami a vychovávateľmi svojich detí. Slovom i príkladom ich priučajú kresťanskému a apoštolskému životu, múdro im pomáhajú pri voľbe povolania a v prípade, že u nich objavia duchovné povolanie, napomáhajú ho so všetkou starostlivosťou.

Povinnosťou manželov vždy bolo - no dnes je to najdôležitejšia úloha ich apoštolátu - vlastným životom dávať najavo a potvrdzovať nerozlučnosť a posvätnosť manželského zväzku, dôrazne uplatňovať prirodzené právo rodičov a poručníkov kresťansky vychovávať potomstvo; chrániť dôstojnosť a oprávnenú nezávislosť rodiny. Preto nech oni sami i ostatní veriaci spolupracujú s ľuďmi dobrej vôle, aby sa tieto práva rešpektovali v občianskom zákonodarstve; aby sa pri spravovaní spoločnosti dbalo na potreby rodiny, čo sa týka ubytovania, výchovy detí, pracovných podmienok, sociálneho zabezpečenia a daní; aby sa pri usporadúvaní pomerov pre emigrantov v plnej miere zabezpečil život rodiny²⁰.

Rodina dostala od Boha aj to poslanie, aby bola základnou vitálnou bunkou spoločnosti. Toto poslanie splní, ak sa vzájomnou láskou svojich členov a spoločnou modlitbou prejaví ako domáca svätyňa Cirkvi; ak sa celá zapojí do liturgického života Cirkvi; a napokon ak bude usilovne preukazovať pohostinstvo a napomáhať spravodlivosť a iné dobré skutky v prospech všetkých bratov, ktorí potrebujú pomoc. Spomedzi rozmanitých činností rodinného apoštolátu spomeňme aspoň tieto: adoptovať opustené deti; láskavo prijímať pocestných; pomáhať pri vedení škôl; pomáhať mládeži radou i materiálne; pomáhať snúbencom lepšie sa pripraviť na manželstvo; spolupracovať pri vyučovaní katechizmu; podporovať manželov a rodiny, ktoré sú hmotne alebo mravne ohrozené; zabezpečiť starcom nielen to, čo potrebujú, ale aj primeranú účasť na plodoch hospodárskeho rozvoja.

Kresťanské rodiny, ktoré dôsledne žijú podľa evanjelia a sú vzorom kresťanského manželského života, vždy a všade vydávajú svetu drahocenné svedectvo o Kristovi, najmä však v krajinách, v ktorých sa začína rozsievať semeno evanjelia alebo kde je Cirkev iba v začiatkoch, alebo kde je vo vážnom nebezpečenstve²¹.

Môže byť užitočné, aby sa rodiny na ľahšie dosiahnutie svojich apoštolských cieľov spájali do niektorých združení²².

Mládež

12. Mládež má veľmi dôležitý vplyv na dnešnú spoločnosť²³. Jej životné podmienky, mentalita a samotný vzťah k vlastnej rodine sa značne menia. Často sa prirýchlo dostáva do nových spoločenských a hospodárskych pomerov. Zatiaľ čo jej spoločenský a politický význam stále rastie, pôsobí dojmom, akoby nebola pripravená prevziať nové úlohy.

Tento rastúci spoločenský význam vyžaduje od nej zodpovednú apoštolskú činnosť, na ktorú ju uspôsobuje už jej prirodzený temperament. S dozrievaním vedomia vlastnej osobnosti sa mladí ľudia, pobádaní životným zápalom a prekypujúcou horlivosťou, ujímajú svojej zodpovednosti a túžia mať podiel na spoločenskom a kultúrnom živote. Ak túto horlivosť preniká Kristov Duch a oživuje poslušnosť a láska k pastierom Cirkvi, možno očakávať, že prinesie veľmi hojné ovocie. Takíto mladí sa majú stať prvými a bezprostrednými apoštolmi mládeže, oni sami majú vyvíjať apoštolskú činnosť medzi sebou, brať zreteľ na spoločenské prostredie, v ktorom žijú²⁴.

Dospelí nech sa usilujú nadviazať s mladými priateľský dialóg, ktorý umožní jedným i druhým, bez ohľadu na vekový rozdiel, navzájom sa poznať a obojstranne sa vnútorne obohacovať. Dospelí nech povzbudzujú mladých do apoštolátu predovšetkým príkladom, a keď sa na to naskytne príležitosť, aj múdrou radou a účinnou pomocou. Mladí zasa nech prechovávajú k dospelým úctu a dôveru, a hoci sú od prírody náchylní na novoty, nech majú v náležitej úcte dobré tradície.

Aj deti majú svoju apoštolskú činnosť. Podľa svojich síl sú medzi rovesníkmi ozajstnými živými svedkami Krista.

Spoločenské prostredie

13. Apoštolát spoločenského prostredia, to jest úsilie preniknúť kresťanským duchom zmýšľanie a mravy, zákony a štruktúry spoločnosti, uprostred ktorej človek žije, je zvrchovanou úlohou a povinnosťou laikov, ktorú iní nikdy nemôžu náležite splniť. Na tomto poli majú laici možnosť apoštolsky účinkovať medzi seberovnými. Tu dopĺňajú svedectvo života svedectvom slova²⁵. Tu na pracovisku, v zamestnaní, na štúdiách, tam, kde bývajú, vo voľnom čase i v spolkovom živote – nachádzajú najprimeranejšie podmienky, aby mohli pomáhať bratom.

Toto poslanie Cirkvi vo svete laici plnia predovšetkým úzkym spojením života a viery, čím sa stávajú svetlom sveta; svojou bezúhonnosťou v každom konaní, ktorou učia všetkých milovať pravdu a dobro, a napokon aj Krista a Cirkev; bratskou láskou, ktorou sa zúčastňujú na vytváraní životných podmienok, na práci, bolestiach i snahách svojich bratov a tak nepozorovane pripravujú srdcia na spasiteľné pôsobenie milosti; plným uvedomením si úloh, ktoré majú pri výstavbe spoločnosti, takže sa usilujú plniť svoje domáce, spoločenské a profesijné povinnosti s kresťanskou veľkodušnosťou. Tak svojím spôsobom konania postupne ovplyvňujú celé životné i pracovné prostredie.

Tento apoštolát má zahŕňať všetkých, ktorí v danom prostredí žijú, a nemá vylučovať nijaké duchovné ani časné dobro, na ktoré sa im naskytuje príležitosť. Avšak praví apoštol sa neuspokoja iba s touto činnosťou, ale usilujú sa ohlasovať Krista blížnemu aj slovom. Lebo mnohí ľudia môžu počuť evanjelium a spoznať Krista jedine prostredníctvom laikov, ktorí sú

im blízki.

Domáci a medzinárodný poriadok

14. Obrovské pole pre apoštolát sa otvára v domácom i medzinárodnom poriadku, kde sú najmä laici uskutočňovateľmi kresťanskej múdrosti. Čo sa týka lásky k národu a verného plnenia občianskych povinností, nech sa katolíci cítia zaviazaní pracovať za ozajstné spoločné dobro a nech tak váhou svojho presvedčenia presadzujú, aby bola občianska moc vykonávaná spravodlivo a aby zákony zodpovedali mravným predpisom a všeobecnému dobru. Katolíci skúsení v politike a náležite utvrdení vo viere a v kresťanskom učení nech neodmietajú verejné funkcie, pretože ak ich vykonávajú zodpovedne, môžu napomáhať spoločné dobro a zároveň pripravovať cestu evanjeliu.

Katolíci nech sa usilujú spolupracovať so všetkými ľuďmi dobrej vôle v záujme všetkého, čo je pravdivé, čo je spravodlivé, čo je sväté a čo je milé (porov. Flp 4, 8). Nech udržiavajú s nimi dialóg, nech ich predchádzajú rozvážnosťou a láskavosťou a nech organizujú výskum spoločenských a verejných ustanovizní, aby ich zdokonaľovali v duchu evanjelia.

Medzi znameniami našich čias si zasluhuje osobitnú zmienku vzťahujúci sa a nepotlačiteľný pocit spolupatričnosti všetkých národov. Apoštolskou úlohou laikov je starostlivo ho prehĺbovať a pretvárať na úprimné a pravé bratské cítenie. Okrem toho laici sa majú zaujímať o medzinárodnú problematiku a o otázky i východiská, ktoré ponúka kresťanská náuka, aj o praktické riešenia, ktoré z nej vyplývajú, najmä čo sa týka rozvojových krajín²⁶.

Nech si všetci, ktorí pracujú medzi inými národmi alebo im poskytujú pomoc, uvedomia, že medzinárodné vzťahy majú byť naozaj bratskou výmenou, pri ktorej jedna i druhá stránka dáva a zároveň prijíma. Tí však, ktorí cestujú v medzinárodnom záujme alebo z obchodných dôvodov, alebo kvôli rekreácii, nech pamätajú, že sú všade zároveň putujúcimi hlásateľmi Krista, a teda nech sa tak aj správajú.

ŠTVRTÁ KAPITOLA

RÔZNE FORMY APOŠTOLÁTU

Úvod

15. Laici môžu vykonávať svoju apoštolskú činnosť buď jednotlivo, alebo zoskupení v rozličných spoločenstvách a združeniach.

Dôležitosť a rozmanitosť individuálneho apoštolátu

16. Apoštolát, ktorý majú konať jednotlivci a ktorý má svoj výdatný prameň v opravdivom kresťanskom živote (porov. Jn 4, 14), je základom a podmienkou každého apoštolátu laikov, aj organizovaného, a nedá sa ničím nahradiť.

Na tento apoštolát, ktorý je vždy a všade užitočný a za istých okolností jedine vhodný a možný, sú povolani a povinní uskutočňovať ho všetci laici každého postavenia, aj keby

nemali príležitosť alebo možnosť spolupracovať v združeniach.

Jestvujú rozmanité druhy apoštolátu, ktorými laici budujú Cirkev, posväcujú svet a obrodzujú ho v Kristovi.

Osobitnou formou individuálneho apoštolátu, ktorá je aj v našich časoch veľmi výstižným znakom Krista žijúceho vo svojich veriacich, je svedectvo celého laického života vyvierajúceho z viery, nádeje a lásky. Apoštolátom slova, ktorý je za istých okolností bezpodmienečne potrebný, laici zasa ohlasujú Krista, vysvetľujú a šíria jeho učenie - každý podľa svojich možností a schopností - a verne ho vyznávajú.

Okrem toho, keď laici ako občania tohto sveta spolupracujú na výstavbe a správe časného poriadku, majú v rodinnom živote a vo svete zamestnania, kultúry a spoločenského života sledovať vo svetle viery vyššie pohnútky konania a pri vhodnej príležitosti oboznamovať s nimi aj iných, v presvedčení, že takto sa stávajú spolupracovníkmi Boha Stvoriteľa, Vykupiteľa a Posvätimeľa a vzdávajú mu chválu.

Napokon nech laici obnovujú svoj život láskou a nech ju podľa možnosti dokazujú skutkami. Nech majú všetci na pamäti, že verejným uctievaním Boha, modlitbou, pokáním a dobrovoľným znášaním životných námah a trápení, ktorými sa stávajú podobnými trpiacemu Kristovi (porov. 2 Kor 4, 10; Kol 1, 24), môžu vplývať na všetkých ľudí a prispieť k spásu celého sveta.

Individuálny apoštolát vo zvláštnych podmienkach

17. Individuálny apoštolát je potrebný a naliehavý zvlášť v krajinách, kde je vážne obmedzená sloboda Cirkvi. V takých veľmi ťažkých podmienkach laici, pokiaľ možno, nahradzujú kňazov, vystavujú nebezpečenstvu aj svoju osobnú slobodu, ba niekedy i život: vyučujú kresťanské náboženstvo tých, ktorí žijú v ich prostredí, učia ich nábožne žiť a katolícky zmýšľať, nabádajú ich často pristupovať k sviatostiam a pestovať nábožnosť, najmä eucharistickú²⁷. Posvätný cirkevný snem z hĺbky duše vzdáva vďaka Bohu za to, že ani v našich časoch neprestáva vzbudzovať uprostred prenasledovaní hrdinsky smelých laikov, vinie ich k sebe s otcovskou láskou a vďačným srdcom.

Apoštolát jednotlivcov má osobitné miesto najmä v krajinách, kde je katolíkov málo a sú rozptýlení. Kde sú laici apoštolsky činní iba ako jednotlivci, či už pre spomenuté príčiny alebo z osobných dôvodov vyplývajúcich napr. z povahy ich zamestnania, je vhodné, aby sa schádzali na rozhovory v menších skupinách bez akejkoľvek bližšie stanovenej záväznosti alebo organizačnej formy, ale takým spôsobom, aby to vždy bolo pre iných viditeľným znakom cirkevného spoločenstva a skutočným svedectvom lásky. Takto si budú priateľstvom a spoločnou výmenou skúseností navzájom duchovne pomáhať a posilňovať sa, aby prekonávali ťažkosti života a práce, vyplývajúce z priveľkej osamelosti, a aby ich apoštolát prinášal hojnejšie ovocie.

Význam apoštolátu v združeniach

18. V rozličných životných situáciách sú veriaci povolaní vykonávať apoštolskú činnosť

jednotlivo. Nech však nezabúdajú, že človek je svojou prirodzenosťou spoločenský tvor a že Bohu sa zapáčilo zhromaždiť veriacich v Krista ako Boží ľud (porov. 1 Pt 2, 5 - 10) a jedno telo (porov. 1 Kor 12, 12). Organizovaný apoštolát teda dobre zodpovedá ľudským i kresťanským požiadavkám veriacich a zároveň sa javí ako znak cirkevného spoločenstva a jednoty v Kristovi, ktorý povedal: „Kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi“ (Mt 18, 20).

Preto nech veriaci konajú svoj apoštolát v duchu svornej spolupráce²⁸. Nech sú apoštolmi tak vo svojich rodinách, ako aj vo farnostiach a v diecézach - ktoré sú samy osebe prejavom spoločenskej povahy apoštolátu - a tiež v dobrovoľných združeniach, ktoré sa rozhodli utvoriť.

Spoločný apoštolát má aj preto svoj význam, lebo v cirkevných spoločenstvách i rozličných prostrediach je často potrebná spoločná apoštolská činnosť. Veď združenia, ktorých cieľom je spoločná apoštolská činnosť, sú oporou pre svojich členov, vychovávajú ich pre apoštolát a náležite zladujú a usmerňujú ich apoštolské úsilie, takže sa dá od nich očakávať omnoho hojnejšie ovocie, ako keby ich uskutočňovali jednotlivci, každý osobitne.

Najmä v súčasných podmienkach je nevyhnutné, aby sa v laickom pracovnom prostredí upevnila spoločná a organizovaná forma apoštolátu, pretože jedine pevným zomknutím síl je dnes možné v plnej miere uskutočniť všetky ciele apoštolátu a účinne brániť jeho záujmy²⁹. V tomto ohľade je zvlášť dôležité, aby apoštolská činnosť ovplyvnila aj spoločné zmýšľanie a sociálne podmienky tých, na ktorých sa sústreďuje, lebo ináč by neraz nedokázali odolávať tlaku verejnej mienky alebo ustanovizní.

Rozmanitosť foriem organizovaného apoštolátu

19. Medzi apoštolskými združeniami jestvuje veľká rozmanitosť³⁰. Niektoré prijímajú na seba všeobecný apoštolský cieľ Cirkvi, iné majú za cieľ najmä evanjelizovať a posväcovať. ďalšie sa usilujú preniknúť kresťanským duchom časný poriadok, iné vydávajú svedectvo o Kristovi najmä skutkami milosrdenstva a lásky.

Medzi týmito združeniami si zasluhujú pozornosť na prvom mieste tie, ktoré napomáhajú a zdôrazňujú čo najužšie spojenie medzi praktickým životom členov a ich vierou. Združenia nie sú samoučelné, ale majú pomáhať Cirkvi plniť jej poslanie voči svetu. Ich apoštolská účinnosť závisí od ich zhody so zámermi Cirkvi, ako aj od kresťanského svedectva a ducha evanjelia jednotlivých členov i celého združenia.

Univerzálnosť poslania Cirkvi aj vzhľadom na súčasný rozvoj ustanovizní a pod tlakom rýchleho vývoja dnešnej spoločnosti si vyžaduje, aby katolíci čím ďalej tým viac zdokonaľovali organizáciu svojich apoštolských podujatí na medzinárodnom poli. Medzinárodné katolícke organizácie splnia svoj cieľ lepšie, ak združenia a ich členovia budú s nimi čo najužšie spojení.

Pod podmienkou, že sa zachováva náležitý vzťah k cirkevnej autorite³¹, laici majú právo zakladať združenia³², viesť ich a zapísať sa do tých, ktoré už jestvujú. Treba sa však vyhýbať triešteniu síl, ktoré nastáva vtedy, keď sa bez dostatočného dôvodu zakladajú nové združenia a diela, alebo ak sa udržiavajú pri živote už neužitočné organizácie alebo prekonané metódy. Okrem toho nie je vždy vhodné, aby sa formy ustanovené v jednom

národe bez rozlišovania presadzovali aj v iných národoch³³.

Katolícka akcia

20. Laici plnšie zasvätení apoštolátu sa vo viacerých krajinách už pred desaťročiami združovali do rozličných pracovných skupín a spolkov, ktoré v užšom spojení s hierarchiou sledovali a aj dnes sledujú výlučne apoštolské ciele. Spomedzi týchto a podobných starších ustanovizní treba spomenúť predovšetkým tie, ktoré, i keď uplatňovali rozličný pracovný postup, priniesli Kristovmu kráľovstvu mnoho úžitku, ktoré pápeži a mnohí biskupi právom odporúčali a podporovali, nazvali ich Katolícka akcia a veľmi často ich označovali za spoluprácu laikov na hierarchickom apoštoláte³⁴.

Tieto formy apoštolátu, či už sa nazývajú Katolíckou akciou alebo inak, konajú v súčasnosti veľmi cennú apoštolskú prácu a vyznačujú sa súhrnom týchto spoločných znakov:

- a) bezprostredným cieľom týchto združení je apoštolský cieľ Cirkvi, to jest ohlasovať ľuďom evanjelium, posväcovať ich a formovať ich kresťanské svedomie, aby tak boli schopní preniknúť kresťanským duchom rozmanité spoločnosti a prostredia;
- b) laici, svojím vlastným spôsobom spolupracujúc s hierarchiou, uplatňujú svoje skúsenosti a preberajú zodpovednosť pri vedení týchto združení, pri zvažovaní podmienok, v ktorých sa má konať pastierska činnosť Cirkvi, a pri zostavovaní a uskutočňovaní pracovného plánu;
- c) laici si počínajú jednotne ako organický celok, aby tak lepšie zvýraznili cirkevné spoločenstvo a dodali apoštolátu väčšiu účinnosť;
- d) laici, ktorí sa sami ponúknu aktívne a priamo spolupracovať na hierarchickom apoštoláte, alebo sú naň pozvaní, pracujú pod vyšším vedením samej hierarchie, ktorá môže túto spoluprácu potvrdiť aj výslovným poverením (mandátom).

Združenia, ktoré majú podľa posúdenia hierarchie všetky tieto znaky, treba pokladať za Katolícku akciu, aj keď podľa miestnych a národných požiadaviek majú rozličné formy a pomenovania.

Posvätný koncil vrelo odporúča tieto ustanovizne, pretože v mnohých krajinách naozaj zodpovedajú apoštolským potrebám Cirkvi, a vyzýva kňazov i laikov, ktorí sú v nich aktívni, aby čoraz väčšmi uvádzali do života spomenuté znaky a aby v Cirkvi bratsky spolupracovali so všetkými ostatnými formami apoštolátu.

Úcta k združeniam

21. Všetky apoštolské združenia treba mať v náležitej úcte. Tie však, ktoré hierarchia podľa časových a miestnych potrieb schvaľuje, odporúča alebo ktoré sa rozhodla zriadiť ako najnaliehavejšie, majú kňazi, rehoľníci i laici prijímať v najväčšej vážnosti a podporovať ich, každý svojím spôsobom. Medzi ne treba dnes bezpochyby zaradiť predovšetkým medzinárodné katolícke organizácie a združenia.

Laici osobitne zasvätení službám Cirkvi

22. V Cirkvi si zaslужujú osobitnú úctu a odporúčanie slobodní alebo v manželstve žijúci

laici, ktorí natrvalo alebo dočasne dávajú svoje profesionálne schopnosti do služieb ustanovizní a ich podujatí. Cirkev má veľkú radosť z toho, že čoraz viac vzrastá počet laikov, ktorí stoja v službách apoštolských združení a apoštolských diel vo svojich krajinách alebo na medzinárodnom poli, a zvlášť v katolíckych spoločenstvách misijných území alebo novozaložených miestnych cirkví.

Pastieri Cirkvi nech prijímajú týchto laikov s ochotným a vďačným srdcom a nech dbajú na to, aby ich životné podmienky čo najviac zodpovedali požiadavkám spravodlivosti, rovnoprávnosti a lásky, najmä čo sa týka dôstojného živobytia pre nich a pre ich rodiny, a aby sa im dostalo potrebného vzdelania, duchovnej posily a povzbudenía.

PIATA KAPITOLA

PORIADOK V APOŠTOLSKEJ ČINNOSTI

Úvod

23. Apoštolská činnosť laikov, či ju už vykonávajú veriaci jednotlivo alebo organizovane, má sa v náležitom poriadku začleniť do apoštolátu celej Cirkvi. Ba spojenie s tými, ktorých Duch Svätý ustanovil, aby viedli Božiu Cirkev (porov. Sk 20, 28), je podstatnou zložkou kresťanského apoštolátu. Nemenej potrebná je súčinnosť medzi rozličnými apoštolskými podujatiami, ktorú má hierarchia uvádzať do patričného súladu.

Aby sa totiž upevnil duch jednoty, aby celý apoštolát Cirkvi žiaril bratskou láskou, aby sa dosiahol spoločný cieľ a aby sa vyhlo škodlivej rivalite, vyžaduje sa vzájomná úcta medzi všetkými formami apoštolátu v Cirkvi a ich primeraná koordinácia, rešpektujúc vlastný charakter každej z nich³⁵.

To je zvlášť opodstatnené vtedy, ak si niektorá cirkevná činnosť žiada koordinovanú apoštolskú spoluprácu duchovenstva, rehoľníkov a laikov.

Vzťahy k hierarchii

24. Hierarchia má napomáhať apoštolát laikov, dávať mu základné pokyny a duchovnú pomoc, zameriavať apoštolskú činnosť na spoločné dobro Cirkvi a dbať na zachovávanie náuky a poriadku.

Apoštolát laikov iste pripúšťa rozličné vzťahy k hierarchii podľa svojich rozmanitých foriem a cieľov.

Takto jestvujú v Cirkvi mnohé apoštolské podujatia, ktoré vznikli z rozhodnutia samých laikov, a oni ich aj vedú podľa svojho múdreho úsudku. Prostredníctvom nich Cirkev môže za určitých okolností lepšie plniť svoje poslanie, a preto ich hierarchia nezriedka oceňuje a odporúča³⁶. Nijaké podujatie nech si však nenárokuje nazývať sa katolíckym bez súhlasu zákonitej cirkevnej vrchnosti.

Niektoré formy apoštolátu laikov hierarchia výslovne schvaľuje, hoci rozličným spôsobom. Okrem toho môže cirkevná vrchnosť v záujme všeobecného dobra Cirkvi vyvolať a osobitne napomáhať niektoré apoštolské združenia a podujatia, ktoré bezprostredne sledujú

duchovný cieľ. Za ne preberá osobitnú zodpovednosť. A tak hierarchia organizuje apoštolát rozmanitým spôsobom podľa okolností. Pritom niektoré jeho formy tesnejšie spája so svojím apoštolským poslaním; berie však zreteľ na vlastnú povahu a rozdielnosť, a preto ponecháva laikom potrebnú slobodu konania. Tento úkon hierarchie sa v rozličných cirkevných dokumentoch nazýva splnomocnením alebo mandátom.

Napokon hierarchia zveruje laikom niektoré úlohy, ktoré úzko súvisia s úlohami duchovných pastierov, napríklad pri vyučovaní náboženstva, pri niektorých liturgických úkonoch a v pastoračnej činnosti. Vzhľadom na dané poslanie laici pri vykonávaní týchto úloh úplne podliehajú vyššiemu cirkevnému vedeniu.

Čo sa týka podujatí a ustanovizní časného poriadku, úlohou cirkevnej hierarchie je učiť a hodnoverne vysvetľovať mravné zásady, ktorých sa treba pridržať v časných záležitostiach. Okrem toho môže posudzovať - po zrelom uvážení všetkého a s pomocou odborníkov - či sa tieto podujatia a ustanovizne zhodujú s mravnými zásadami a určiť, čo treba chrániť, aby sa zvelaďovali hodnoty nadprirodzeného poriadku.

Pomoc, ktorú má duchovenstvo poskytovať apoštolátu laikov

25. Biskupi, správcovia farností a ostatní kňazi diecézneho i rehoľného duchovenstva nech nezabúdajú, že všetci veriaci spoločne, tak duchovní, ako aj laici, majú právo a povinnosť apoštolovať a že pri výstavbe Cirkvi i laici majú svoje vlastné úlohy³⁷. Preto nech s laikmi bratsky spolupracujú v Cirkvi a pre Cirkev a nech sa o nich zvlášť starajú pri ich apoštolských aktivitách³⁸.

Nech sa starostlivo vyberú súci a vhodne formovaní kňazi, aby mali osobitnú starostlivosť o laikov v ich apoštolských prácach³⁹. Tí, čo sa tejto službe venujú z poverenia hierarchie, sú vo svojej pastoračnej činnosti jej reprezentantmi. Nech teda, vždy verní duchu a učeniu Cirkvi, podporujú vhodné kontakty medzi laikmi a hierarchiou. Nech obetavo udržiavajú duchovný život a apoštolský cit katolíckych združení, ktoré im boli zverené. Svojimi múdrymi radami nech pomáhajú ich apoštolskej činnosti a podporujú ich podujatia. V stálom dialógu s laikmi nech pozorne skúmajú, ako zvýšiť účinnosť apoštolskej činnosti. Nech upevňujú ducha jednoty v združení samom, ako aj medzi ním a inými združeniami.

Napokon nech rehoľné osoby, bratia i sestry, majú v úcte apoštolské diela laikov. Nech sa ochotne, podľa ducha a pravidiel svojich inštitútov venujú zvelaďovaniu laických diel⁴⁰; nech sa usilujú podporovať, napomáhať a dopĺňovať prácu kňazov.

Niektoré prostriedky vzájomnej spolupráce

26. Nakoľko je to možné, nech v diecézach jestvujú rady, ktoré by pomáhali apoštolskej činnosti Cirkvi tak na poli evanjelizovania a posväcovania, ako aj v charitatívno-sociálnej oblasti a inde, za primeranej spolupráce duchovenstva a rehoľníkov s laikmi. Tieto rady môžu slúžiť vzájomnej koordinácii rozličných laických združení a podujatí pri rešpektovaní vlastnej povahy a autonómie každého z nich⁴¹.

Nech takéto rady podľa možnosti jestvujú aj vo farskom a v medzifarskom i medzidiecéznom

rámci, ako aj na národnej a medzinárodnej úrovni⁴².

Okrem toho nech sa na pomoc a rozvoj apoštolátu laikov zriadi pri Svätej stolici osobitný sekretariát ako ústredie, ktoré by vhodnými prostriedkami poskytovalo správy o rozmanitých apoštolských podujatiach laikov, venovalo by sa skúmaniu aktuálnych problémov, ktoré vznikajú na tomto poli, a svojimi radami by pomáhalo hierarchii a laikom v apoštolskej činnosti. V tomto sekretariáte nech sú zastúpené rozličné hnutia a diela apoštolátu laikov celého sveta a nech v ňom s laikmi spolupracujú aj duchovní a rehoľníci.

Spolupráca s ostatnými kresťanmi a s nekresťanmi

27. Spoločné dedičstvo evanjelia a z neho vyplývajúca spoločná povinnosť vydávať kresťanské svedectvo odporúča, ba často aj vyžaduje spoluprácu katolíkov s inými kresťanmi, a to zo strany jednotlivcov i cirkevných spoločenstiev, v praktickej činnosti i v rámci organizácií na poli národnom aj medzinárodnom⁴³.

Spoločné ľudské hodnoty nezriedka vyžadujú podobnú spoluprácu kresťanov sledujúcich apoštolské ciele aj s tými, ktorí sa síce ku kresťanstvu nehlásia, ale tieto hodnoty uznávajú. Touto dynamickou a rozvážnou spoluprácou⁴⁴, ktorá má veľký význam v časných podujatiach, laici vydávajú svedectvo o Kristovi, Spasiteľovi sveta, a o jednote ľudskej rodiny.

ŠIESTA KAPITOLA

FORMÁCIA K APOŠTOLÁTU

Potreba formácie k apoštolátu

28. Apoštolát môže dosiahnuť plnú účinnosť iba prostredníctvom všestrannej a integrálnej výchovy, ktorú si vyžaduje nielen stály pokrok samého laika v duchovnom živote i v poznaní náuky, ale aj rozmanitosť situácií, osôb a úloh, ktorým sa má jeho činnosť prispôbiť. Výchova k apoštolátu sa má opierať o zásady, ktoré tento posvätný koncil potvrdil a vyhlásil na iných miestach⁴⁵. Okrem výchovy spoločnej všetkým kresťanom mnohé formy apoštolátu vyžadujú, vzhľadom na rozličnosť osôb a okolností, aj špeciálnu a osobitnú prípravu.

Zásady pre výchovu laikov k apoštolátu

29. Keďže laici sa osobitným spôsobom zúčastňujú na poslaní Cirkvi, ich apoštolská príprava nadobúda špeciálny charakter s ohľadom na svetský ráz laického stavu a jeho duchovnosť.

Príprava na apoštolát predpokladá, že laici budú dostávať integrálnu ľudskú formáciu, prispôbenú schopnostiam a podmienkam každého z nich. Lebo laik má dobre poznať súčasný svet, včleniť sa do svojho prostredia a má byť na jeho kultúrnej úrovni.

Laik nech sa predovšetkým naučí plniť poslanie Krista a Cirkvi, žiť z viery v božské tajomstvo stvorenia a vykúpenia a byť vedený Duchom Svätým, ktorý oživuje Boží ľud a pobáda všetkých ľudí milovať Boha Otca a v ňom svet i človeka. Túto prípravu treba pokladať za

základ a podmienku každého plodného apoštolátu.

Popri duchovnej formácii sa vyžaduje dôkladná odborná príprava, a to teologická, etická a filozofická, prispôsobená veku, postaveniu a nadaniu. A nech sa nepodceňuje význam všeobecného kultúrneho vzdelania spolu s praktickou a technickou prípravou.

Aby sa udržiavali dobré medziludské vzťahy, treba pestovať pravé ľudské hodnoty, predovšetkým umenie bratsky nažívať, spolupracovať a nadväzovať dialóg.

Keďže však výchova k apoštolátu nemôže spočívať jedine v teoretickej príprave, nech sa laici hneď od začiatku svojej formácie postupne a múdro priúčajú všetko vidieť, hodnotiť a konať vo svetle viery, vychovávať a zdokonaľovať samých seba spolu s ostatnými za pomoci rozličných aktivít a tak vstúpiť do činnnej služby Cirkvi⁴⁶. Táto výchova, ktorú treba vzhľadom na postupné dozrievanie osobnosti človeka a vývoj problémov stále zdokonaľovať, si vyžaduje čoraz hlbšie vedomosti a účelnejšie konanie. Pri plnení všetkých výchovných požiadaviek treba mať vždy na zreteli jednotnosť a integritu osoby, aby sa tak zachovala a upevnila jej harmónia a rovnováha.

Týmto spôsobom sa laik naplno a aktívne zapája do samej reality časného poriadku a má účinný podiel na jeho dianí. Zároveň tým ako živý člen a svedok Cirkvi umožňuje jej prítomnosť a pôsobnosť uprostred svetských záležitostí⁴⁷.

Formátori na apoštolát

30. Príprava na apoštolát sa má začať hneď od počiatku výchovy detí. Osobitne však nech sa priúčajú apoštolovať a nadchnú sa apoštolským duchom dospievajúci a mládež. Túto výchovu treba dopĺňať po celý život podľa toho, ako si to vyžadujú nové úlohy, ktoré sa prijímajú. Je teda zrejmé, že tí, ktorí majú poskytovať kresťanskú výchovu, majú úlohu vychovávať aj k apoštolátu.

Rodičia majú v rodine privádzať svoje deti od útleho veku k poznaniu Božej lásky voči všetkým ľuďom a postupne ich priučať – predovšetkým príkladom – starostlivosti o materiálne a duchovné potreby blížneho. Tak sa celá rodina a jej spoločné nažívanie stávajú akoby noviciátom apoštolátu.

Okrem toho treba deti vychovávať, aby prekonali rodinný obzor a boli vnímavé aj voči cirkevnému a svetskému spoločenstvu. Nech sa včlenia do miestneho farského spoločenstva tak, aby si v ňom nadobudli povedomie, že sú živými a činnými členmi Božieho ľudu. Kňazi nech majú na zreteli výchovu k apoštolátu pri vyučovaní katechizmu, hlásaní Božieho slova, duchovnom vedení a pri iných pastoračných aktivitách.

Aj školy, kolégiá a iné katolícke výchovné zariadenia majú pomáhať mládeži katolícky zmýšľať a apoštolsky pracovať. Ak sa mládeži tejto výchovy nedostáva, pretože spomenuté školy nenavštevuje alebo pre inú príčinu, tým väčšmi sa majú o ňu starať rodičia, duchovní pastieri a apoštolské združenia. Učitelia a vychovávateľia – ktorí svojím povoláním a úradom výborným spôsobom vykonávajú apoštolát laikov – nech majú potrebné vzdelanie a nech ovládajú pedagogické umenie, aby mohli účinne poskytovať túto formáciu.

Takisto laické skupiny a združenia, ktoré majú za cieľ apoštolát alebo iné nadprirodzené ciele, majú v rámci svojho poslania a svojich možností horlivo a vytrvalo napomáhať výchovu

k apoštolátu⁴⁸. Ony sú často normálnou cestou vhodnej prípravy na apoštolát. V nich sa totiž poskytuje teoretická, duchovná a praktická formácia. Ich členovia v malých skupinách spolu hodnotia metódy a účinky svojej apoštolskej činnosti a konfrontujú svoj každodenný spôsob života s duchom evanjelia.

Túto výchovu treba usporiadať tak, aby sa bral do úvahy celý apoštolát laikov, ktorý sa má vykonávať nielen na samotných stretnutiach skupín združení, ale za každých okolností v celom, najmä profesijnom a spoločenskom živote. Okrem toho každý sa má aktívne pripravovať na apoštolát aj sám, čo je zvlášť naliehavé v zrelom veku. Veď s pribúdaním veku sa myseľ stáva otvorenejšou, takže každý môže dôkladnejšie poznať talenty, ktorými Boh obdaroval jeho ducha, a účinnejšie uplatňovať charizmy, ktorých sa mu dostalo od Ducha Svätého na dobro bratov.

Prispôsobovať formáciu rozličným formám apoštolátu

31. Rozmanité formy apoštolátu si vyžadujú aj primeranú osobnú prípravu.

a) Čo sa týka apoštolátu evanjelizácie a posväcovania ľudí, laikov treba zvlášť učiť viesť dialóg s inými, veriacimi i neveriacimi, aby vedeli zvestovať všetkým ľuďom Kristovo poslanstvo⁴⁹.

Keďže sa však v našich časoch značne šíri materializmus rozličného druhu, a to i medzi katolíkmi, nech si laici nielen dôkladnejšie osvoja katolícku náuku, najmä v sporných bodoch, ale nech postavia proti materializmu akejkoľvek podoby aj svedectvo svojho života podľa evanjelia.

b) Čo sa týka kresťanského budovania časného poriadku, treba laikov poučiť o pravom zmysle a skutočnej hodnote časných dobier ako takých, ako aj vo vzťahu k všetkým cieľom ľudskej osoby. Nech sa učia správne používať veci a organizovať ustanovizne, aby mali vždy na zreteli všeobecné dobro podľa zásad mravného a sociálneho učenia Cirkvi. Nech si laici osvoja najmä zásady sociálneho učenia a jeho praktické dôsledky, aby sa tak vedeli podľa svojich možností pričiniť o rozvoj tohto učenia a náležite ho uplatňovali v konkrétnych prípadoch⁵⁰.

c) Pretože skutky lásky a milosrdenstva sú skvelým svedectvom kresťanského života, apoštolská výchova má viesť aj k ich praktizovaniu, aby sa veriaci od detstva priučili spolicíť s bratmi a veľkodušne im pomáhať v núdzi⁵¹.

Prostriedky

32. Laici, ktorí sa venujú apoštolátu, majú už k dispozícii mnohé prostriedky, napríklad zasadania, kongresy, rekolekcie, duchovné cvičenia, časté stretnutia, konferencie, knihy a časopisy, ktoré umožňujú dôkladnejšie poznať Sväté písmo a katolícku náuku, živia duchovný život, oboznamujú s pomermi vo svete a pomáhajú nájsť i uplatňovať vhodné metódy⁵².

Tieto formačné prostriedky berú do úvahy rozmanité spôsoby apoštolátu v prostrediach, v ktorých sa uskutočňuje.

Na ten cieľ boli zriadené aj strediská alebo odborné inštitúty, ktoré už priniesli veľmi pekné

výsledky.

Posvätný koncil sa teší z podujatí tohto druhu, ktoré už prekvitajú v niektorých krajinách, a želá si, aby sa zriadili aj inde, kde si to potreba vyžaduje.

Nech sa okrem toho zakladajú dokumentačné a študijné strediská nielen v odbore teológie, ale aj antropológie, psychológie, sociológie a metodológie, aby sa čo najlepšie napomáhali schopnosti laikov, mužov i žien, mladých i dospelých, vo všetkých oblastiach apoštolátu.

ZÁVEREČNÁ VÝZVA

33. Posvätný koncil teda naliehavo prosí v Pánu všetkých laikov, aby ochotne, veľkodušne a s otvoreným srdcom odpovedali na Kristov hlas, ktorý ich práve teraz volá so zvýšenou nástojčivosťou, i na podnety Ducha Svätého. Najmä mladší nech prijmú túto výzvu s nadšením a veľkoryso vo vedomí, že sa vzťahuje na nich. Lebo sám Pán prostredníctvom tohto posvätného cirkevného snemu opätovne volá všetkých laikov, aby sa čoraz tesnejšie zomkynali okolo neho a zúčastňovali sa na jeho spasiteľnom poslaní, aby pokladali jeho záujmy za svoje vlastné (porov. Flp 2, 5). On ich znovu posielal do každého mesta a všade tam, kam sa sám chystá ísť (porov. Lk 10, 1), aby sa mu stali spolupracovníkmi v rozmanitých podobách a spôsoboch jediného apoštolátu Cirkvi, ktorý treba ustavične prispôbovať novým, aktuálnym potrebám. Nech teda ustavične veľkodušne pracujú na Pánovom diele s vedomím, že ich námaha v Pánu nie je daromná (porov. 1 Kor 15, 58).

Všetko, čo je v celku i v jednotlivostiach ustanovené v tomto dekréte, odobrili otcovia posvätného koncilu. A my to apoštolskou mocou, ktorú sme dostali od Krista, spolu s ctihodnými otcami v Duchu Svätom schvaľujeme, nariaďujeme a ustanovujeme. A prikazujeme, aby sa toto koncilové ustanovenie uverejnilo na Božiu slávu.

V Ríme pri svätom Petrovi 18. novembra 1965

Pavol, biskup Katolíckej cirkvi

(Nasledujú podpisy koncilových otcov.)

—

POZNÁMKY:

1 Porov. JÁN XXIII., apoštolská konštitúcia *Humanae salutis*, 25. decembra 1961: AAS 54 (1962), s. 7 - 10.

2 Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 33 a nasl.: AAS 57 (1965), s. 39 a nasl.; porov. taktiež konštitúcia o posvätnnej liturgii *Sacrosanctum concilium*, 26 - 40: AAS 56 (1964), s. 107 - 111; porov. dekrét o spoločenských komunikačných prostriedkoch *Inter mirifica*: AAS 56 (1964), s. 145 - 153; porov. dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*: AAS 57 (1965), s. 90 - 107; porov. dekrét o pastierskom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*, 16, 17, 18; porov.

- deklarácia o kresťanskej výchove Gravissimum educationis, 3, 5, 7.
- 3 Porov. PIUS XII., prejav ku kardinálom, 18. februára 1946: AAS 38 (1946), s. 101 - 102; tenže, prejav ku Katolíckej robotníckej mládeži, 25. augusta 1957: AAS 49 (1957), s. 843.
- 4 Porov. PIUS XI., encyklika Rerum Ecclesiae: AAS 18 (1926), s. 65.
- 5 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 33 a nasl.: AAS 57 (1965), s. 37.
- 6 Porov. tamže, 33, s. 39; porov. taktiež 10, tamže, s. 14.
- 7 Porov. tamže, 12, s. 16.
- 8 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, konštitúcia o posvätnnej liturgii Sacrosanctum concilium, 11: AAS 56 (1964), s. 102 - 103.
- 9 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 32 a nasl.: AAS 57 (1965), s. 38; porov. taktiež 40 - 41, s. 45 - 47.
- 10 Tamže, 62, s. 63; porov. taktiež 65, s. 64 - 65.
- 11 Porov. PIUS XI., encyklika Ubi arcano, 23. decembra 1922: AAS 14 (1922), s. 659; PIUS XII., encyklika Summi pontificatus, 20. októbra 1939: AAS 31 (1939), s. 442 - 443.
- 12 Porov. LEV XIII., encyklika Rerum novarum: AAS 23 (1890 - 1891), s. 647; PIUS XI., encyklika Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), s. 190; PIUS XII., rozhlasové posolstvo, 1. júna 1941: AAS 33 (1941), s. 207.
- 13 Porov. JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra: AAS 53 (1961), s. 402.
- 14 Porov. tamže, s. 440 - 441.
- 15 Porov. tamže, s. 442 - 443.
- 16 Porov. PIUS XII., prejav k Pax Romana M. I. I. C., 25. apríla 1957: AAS 49 (1957), s. 298 - 299; a zvlášť JÁN XXIII., prejav k zjazdu Rady Organizácie Spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO), 10. novembra 1959: AAS 51 (1959), s. 856, 866.
- 17 Porov. SV. PIUS X., apoštolský list Creationis duarum novarum paroeciarum, 1. júna 1905: AAS 38 (1905), s. 65 - 67; PIUS XII., prejav k veriaticim Farnosti sv. Sábu, 11. januára 1953: Discorsi e radiomessaggi di S. S. Pio XII, 14 (1952 - 1953), s. 449 - 454; JÁN XXIII., prejav k duchovenstvu a veriaticim prímestskej diecézy Albano, Castel Gandolfo 26. augusta 1962: AAS 54 (1962), s. 656 - 660.
- 18 Porov. LEV XIII., prejav z 28. januára 1894: Acta 14 (1894), s. 424 - 425.
- 19 Porov. PIUS XII., prejav k farárom atď., 6. februára 1951: Discorsi e radiomessaggi di S. S. Pio XII, 12 (1950 - 1951), s. 437 - 443; 8. marca 1952: tamže, 14 (1952 - 1953), s. 5 - 10; 27. marca 1953: tamže, 15 (1953 - 1954), s. 27 - 35; 28. februára 1954: tamže, s. 585 - 590.
- 20 Porov. PIUS XI., encyklika Casti connubii: AAS 22 (1930), s. 554; PIUS XII., rozhlasové posolstvo 1. januára 1941: AAS 3 (1941), s. 203; tenže, prejav k delegátom zjazdu Medzinárodnej jednoty spolkov na obranu práv rodiny, 20. septembra 1949: AAS 41 (1949), s. 552; tenže, príhovor k otcom rodín z Francúzska na púti v Ríme, 18. septembra 1951: AAS 43 (1951), s. 731; tenže, vianočné rozhlasové posolstvo, 1952: AAS 45 (1953), s. 41; JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), s. 429, 439.
- 21 Porov. PIUS XII., encyklika Evangelii praecones, 2. júna 1951: AAS 43 (1951), s. 514.
- 22 Porov. PIUS XII., prejav k delegátom zjazdu Medzinárodnej jednoty spolkov na obranu práv rodiny, 20. septembra 1949: AAS 41 (1949), s. 552.

- 23 Porov. SV. PIUS X., prejav ku Katolíckemu združeniu francúzskej mládeže o nábožnosti, vede a činnosti, 25. septembra 1904: AAS 37 (1904 - 1905), s. 296 - 300.
- 24 Porov. PIUS XII., list montrealskému arcibiskupovi Dans quelques semaines o chystaných zhromaždeniach kanadskej kresťanskej robotníckej mládeže, 24. mája 1947: AAS 39 (1947), s. 257; rozhlasové posolstvo k JOC, v Bruseli, 3. septembra 1950: AAS 42 (1950), s. 640 - 641.
- 25 Porov. PIUS XI., encyklika Quadragesimo anno, 15. mája 1931: AAS 23 (1931), s. 225 - 226.
- 26 Porov. JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), s. 448 - 450.
- 27 Porov. PIUS XII., prejav k I. celosvetovému zjazdu apoštolátu laikov, 14. októbra 1951: AAS 43 (1951), s. 788.
- 28 Porov. PIUS XII., prejav k I. celosvetovému zjazdu apoštolátu laikov, 14. októbra 1951: AAS 43 (1951), s. 787 - 788.
- 29 Porov. PIUS XII., encyklika Le pèlerinage de Lourdes, 2. júla 1957: AAS 49 (1957), s. 615.
- 30 Porov. PIUS XII., prejav k Rade Medzinárodného združenia katolíckych mužov, 8. decembra 1956: AAS 49 (1957), s. 26 - 27.
- 31 Porov. ďalej kap. V, 24.
- 32 Porov. POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA KONCILU, rezolúcia v kauze Corrienten, 13. novembra 1920: AAS 13 (1921), s. 139.
- 33 Porov. JÁN XXIII., encyklika Princeps pastorum, 10. decembra 1959: AAS 51 (1959), s. 856.
- 34 Porov. PIUS XI., list kardinálovi Bertramovi Quae nobis, 13. novembra 1928: AAS 20 (1928), s. 385; porov. taktiež Pius XII., prejav k Talianskej katolíckej akcii, 4. septembra 1940: AAS 32 (1940), s. 362.
- 35 Porov. Pius XI., encyklika Quamvis nostra, 30. apríla 1936: AAS 28 (1936), s. 160 - 161.
- 36 Porov. POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA KONCILU rezolúcia v kauze Corrienten, 13. novembra 1920: AAS 13 (1921), s. 137 - 140.
- 37 Porov. PIUS XII., prejav k II. celosvetovému kongresu apoštolátu laikov, 5. októbra 1957: AAS 49 (1957), s. 927.
- 38 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 37: AAS 57 (1965), s. 42 - 43.
- 39 Porov. PIUS XII., apoštolská exhortácia Menti nostrae, 23. septembra 1950: AAS 42 (1950), s. 660.
- 40 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dekrét Perfectae caritatis, 8: AAS 58 (1966), s. 706.
- 41 Porov. BENEDIKT XIV., De synodo dioeclesana, 1. III, c. IX, n. VII - VIII: Opera omnia in tomos XVII distributa, tom. XI (Prati 1844), s. 76 - 77.
- 42 Porov. PIUS XI., encyklika Quamvis nostra, 30. apríla 1936: AAS 28 (1936), s. 160 - 161.
- 43 Porov. JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), s. 456 - 467; Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dekrét o ekumenizmu Unitatis redintegratio, 12:

AAS 57 (1965), s. 99 - 100.

44 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dekrét o ekumenizme Unitatis redintegratio, 12: AAS 57 (1965), s. 100; porov. taktiež dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 15: AAS 57 (1965), s. 19 - 20.

45 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, II., IV. a V. kapitola: AAS 57 (1965), s. 12 - 21; 37 - 49; porov. aj dekrét o ekumenizme Unitatis redintegratio, 4, 6, 7, 12: AAS 56 (1965), s. 94, 96, 97, 99, 100; porov. aj pozn. č., 4.

46 Porov. PIUS XII., prejav k VI. medzinárodnej konferencii skautov, 6. júna 1952: AAS 44 (1952), s. 579 - 580; JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), s. 456.

47 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 33: AAS 57 (1965), s. 39.

48 Porov. JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), s. 455.

49 Porov. PIUS XII., encyklika Sertum laetitiae, 1. novembra 1939: AAS 31 (1939), s. 635 - 644; porov. tamže, prejav k akademikom Talianskej katolíckej akcie, 24. mája 1953: AAS 45 (1953), s. 411 - 415.

50 Porov. PIUS XII., prejav k všeobecnému zjazdu Celosvetového združenia ženskej kresťanskej mládeže, 18. apríla 1952: AAS 44 (1952), s. 414 - 419. Porov. tamže, prejav ku Kresťaskému združeniu talianskych robotníkov (ACLI), 1. mája 1955: AAS 47 (1955), s. 403 - 404.

51 Porov. PIUS XII., prejav k delegátom zjazdu dobročinných spolkov, 27. apríla 1952: AAS 44 (1952) s. 470 - 471.

52 Porov. JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra, 15. mája 1961: AAS 53 (1961), s. 454.